

करेनर पु० तृष्कनामगन्धर्व्ये करेवरोऽप्यत्र राजनि० ।
करेन्दु क पु० करेण किरणेनेन्द्रिवा मायति कै-क । मूढये
राजनि० ।

करोट न० के शिरसि रोटते रुट्-द्युतौ अच् । शिरोऽस्थि ।
(माधारखलि) इन् करोटिरप्यत्र स्त्री वा ङीप् अ-
मरः । 'वपुषि भटकरोटिव्यस्तकीलालसिन्धुः' धनञ्ज० ।
करोटक पु० नागभेदे 'आप्तः करोटकश्च शङ्खो वालिशिख-
स्तथा' भा० व्या० ३५ अ० नागनामकीर्तने । अत्र क-
र्कोटार्थभिधानं प्रामादिकमेव । उपक्रमे ऐरावतस्तत्तत्कश्च
कर्कोटकधनञ्जयौ" इति कर्कोटकस्य पृथगुक्तेस्ततो-
भिन्न एवायमिति तत्त्वम् । [प्रनिकर्कति ।

कर्क हामे सौत्रः पर० अक० सेट् । कर्कति अककीर्त् । नकर्क
कर्क पु० कर्कति करोति क्रियते वा क-क तस्य नेत्त्वम् कर्क-
अच् वः । १५ङ्गो १२तेतात्रे अमरः १२दर्पणे ४८ते ५ मेपा-
३६धत्तुर्वे राशौ ईकुलीरे ७कर्कटहत्ते (काकडाशिङ्गा)
च हेम० । ८कात्यायनश्रौतसूत्रभाष्यकारे पु० ।

कर्कखण्ड पु० कर्कः श्वेताश्वयुक्तः खण्डः भूमिखण्डो यत्र
देशभेदे । "मागधान् कर्कखण्डांश्च निवेश्य विषये त्वनः"
भा० व० २५१अ० ।

कर्कचिर्भटि स्त्री कर्कचर्णां चिर्भटो । कर्कटोभेदे । राजनि० ।
कर्कोट पु० सौ० कर्क-अटन् । क्षद्रामलकवत्कुड्मलके पृथ-
भेदे २जलजन्तुभेदे कुलीरे । (काकडा) "गणनाटत्
करकर्कोटोत्करम्" नैष० राजान० । (करकटिया)
१पञ्चभेदे । ४अलाबूहत्ते च मेदि० । ५पद्मकन्दे
जटा० मेवादितश्चतुर्वे ईराशो "पादः पुनर्वसोरन्यः पुष्पो
ऽस्तेषां च कर्कोटः" ज्यो० त० उक्तस्य पादनक्षत्रद्वयात्मकः ।
तथा च १६० अंशात्मके राशिचक्रे ६० अंशोत्तरम् २०
त्रिंशदंशात्मकः स राशिः । "शेषाः खनामसहस्राह-
तयो भवन्ति" ज्यो० त० उक्तस्य कुलीराकृतित्वम् । अस्य
वर्षाद्युक्तं नील० ता० "बहुप्रजासङ्गपदः कुलीरचरो-
ऽङ्गना पाटलहोनशब्दः । शुभः कफी स्निग्धजनोऽस्व-
चारो समोदयो विप्रनिशोत्तरेयः" तथा च अस्य बहु-
प्रजासङ्गिता बहुपदता चरराशित्वं स्त्रीरूपता
पाटलवर्षता होनशब्दता शुभत्वं शुभस्नामिकता च ।
कफप्रकृतित्वं स्निग्धजनत्वम् जलचरत्वम् समराशित्वम्
विप्रवर्षत्वम् निशाबलित्वम् उत्तरदिग्मुखत्वञ्च । अयं
च कोटराशिः "कर्कटद्वयिकमीना धनुष्यान्त्याईश्च
कीटसंज्ञाः स्युः" इत्युक्तेः तत्र समत्वं युग्मराशित्वं सम-

परिमाणञ्च । "ओजोऽष्ट युग्मं विषमः समश्च" "कू-
रोऽथ सोम्यः पुरुषोऽङ्गना च" इत्युक्तेः "हस्तास्तिनि
गोऽविषटा मिथुनघनुःकर्किकगुहाश्च समाः" इत्युक्तेः च ।
"दृष्टोदयाविमिथुना दिवा शीर्षोदयाः परे" इत्युक्तेः अस्य
शीर्षोदयत्वम् । अस्याधिपः चन्द्रः । कुजशुक्रबुधेर्कर्क सौम्य
शुकावनीभुवाम् । —जेतास्थि स्युरजादयः इत्युक्तेः "मेष
कर्कटयोर्मध्ये गाढं तपति भास्करः" तिथि० पु० ।
"कर्कटे प्रथमं देवी त्वाहं गङ्गा रजस्रवा" प्लुतिः ।
(काकुड) ७एवारी स्त्री गौरा० ङीप् भावप्र० ।
तस्याः गुणाः भावप्र० उक्तायया । "एवारीः कर्कटो
प्रोक्ता कथ्यन्ते तद्गुणा अथ । कर्कटी शीतला रुक्षा
प्राहिणी मधुरा गुरुः । रुक्षा पित्तहारा साऽमा पक्वा
हृष्णाग्निपित्तकृत्" । अस्याः पाकप्रकारस्तु । "त्वग्वी-
जरहिता प्रौढा गुलिकाकारखण्डिता । तन्निता
सुघते तत्रे कर्कटी वावलेहिता । विपाण्डु खण्डं
धृतदुग्धसाङ्गं विभावितं वल्लजशर्कराभ्याम् । कर्तव्यवा-
सश्च कदुष्णमेतत् प्रतिक्षणं रोचनमातनोति" । ह्यो-
बन्तः । दशात्मकौ मेदि० । ६४पे शब्दरत्ना० । १०देव-
दालीलतायां १२घोषिका १२हत्ते राजनि० । १४कर्कट-
ातिस्त्रियाञ्च । "यथा च कर्कटी गर्भमाधत्ते मृत्युमात्म-
ाः" भा० विरा० २७२श्लो० । कर्कटस्य कोषस्थता तन्मांसगु-
णाश्च भावप्रका० उक्ता यथा । "शङ्खः शङ्खखण्डादि
शुक्तिष्वम्बू कर्कटाः । जीवा एव विधाद्यान्ये काषस्थाः
परिकीर्त्तिताः । कोषस्था मधुराः स्निग्धा वातापित्तहारा
हिमाः । "ताम्रचूडकर्कटकण्डमत्स्यशिशुमारवराहवशाः"
सहीरं कर्कटरसे सिङं चात्र धृतं पिबेत्" सुशु० । सृष्टौ
चास्याभक्ष्यातोक्ता तन्नाभक्ष्यशब्दे दर्शितम् । कर्कट
सकृद्भृङ्गाकारोऽस्यस्य अर्थ० अच् । त्वामाननिखेये कर्कट
शृङ्गाकारे आयासे १५ कीलकभेदे" पु० मिता० १ ईकण्टके पु०
च । तत्पादापतल्यापत्वात्तस्य तथात्वम् । १७कर्कट-
शृङ्गाम् स्त्री ङीप् भाव० प्र० ।

कर्कोटक न० कर्कटश्च कायति कै-क । १यन्त्रभेदे (कम्पास)
"फ्रिंसलकाकलीसंदशकपुरुषशीर्षिकयोगचूर्ण्योयोगवर्त्ति-
कामानसूत्रकर्कटकरज्जुदीपभाजनभ्रमरकराण्डक प्रभृ-
त्येनेकोपकरणयुक्तः" दशकुमा० । कर्कटः वृक्ष इव कायतिके
क । २इक्षुभेदे शब्दचिन्ता० । स्वार्थे कन् । ३कुलीरे अमरः ।
कर्कोटशृङ्गी स्त्री कर्कट इव शृङ्गं यस्याः । (काकडाशिङ्गा)
१हत्तेभेदे । स्वार्थे कन् कर्कटशृङ्गिकायक । "शृङ्गी